

הערות על המועקה בהוראתו האחרונה של לאקאן / ויסנטה פלומרה

הבה ניקח כמה התייחסויות של לאקאן למועקה, לאחר סמינר X על המועקה.

ראשית, מהסמינר על המועקה, הבה נזכור במיוחד את הנוסחה: "המועקה אינה ללא אובייקט", נוסחה שלאקאן מעולם לא דחה, והוא חוזר אליה שוב ושוב, במיוחד בטקסטים של 1967, בפרופוזיציה על האנליטיקאי של האסכולה, בסמינר על האקט הפסיכואנליטי ובטלוויזיה, בטקסטים אלה זוהי נוסחה מרכזית.

אבל, אנחנו צריכים לקחת שתי התייחסויות חדשניות, הראשונה: ב-השלישית, ההרצאה שלקאן הציג ברומא ב-1974, שבה הוא אומר: "המועקה, הנה האפקט עצמו של כל אירוע ממשי" והשנייה: בסמינר RSI, בשיעור מדצמבר 74, שלאקאן מציב בו "עכבה, סימפטום ומועקה" בקשר הבורומאי, הוא מציב שם את המועקה בין הממשי לדמיוני.

זה באמת שינוי ביחס לסמינר X, על המועקה, שכן בסמינר זה ההתייחסות לאיווי של האחר מאלצת למקם את המועקה בין הסמלי לדמיוני ולא בין הממשי לדמיוני. מה שמראה לנו שבסמינר זה (RSI), לאקאן הוסיף רובד חדש לרעיון שלו על מקור המועקה.

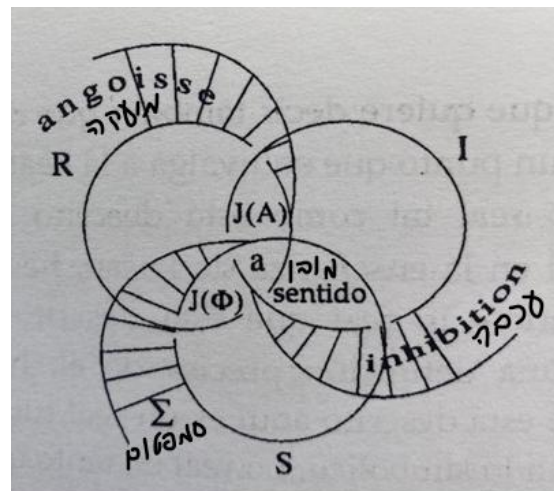
יש לערוך כמה שיקולים כדי לעדכן את התזות של הסמינר על המועקה לעיבוד האחרון של לאקאן על המועקה בשנת 1975, כאשר הוא כבר לא ממקם את המועקה ביחס לאובייקט a, וגם לא ביחס לאיווי, אלא אומר: המועקה, אירוע ממשי. לאקאן מציב נוסחה שאינה זהה (למרות שהיא דומה), הוא לא אומר "המועקה באה מהממשי" אלא "זה אירוע ממשי". (ראה: השלישית עמ' 183). הוא ממקם את האובייקט a במרכזו של הקשר כריק מרכזי ואת המועקה מחוץ לסמלי, כגלישה של הממשי במעגל של הדמיוני שהוא גם מחוץ לסמלי של ההתענגות האחרת. אלה נוסחאות המצביעות על התקה של השיקולים כי כל עוד המועקה ממוקמת ביחס לציר האיווי, היא קורלטיבית לסמלי. האם זו סתירה? אין ספק שלאקאן, גם בתקופה זו, ממשיך להשתמש בנוסחה שלו "המועקה אינה ללא אובייקט". הוא אינו שולל את הנוסחה הזו, שניתן להבינה בכל מקרה, כיון שאינו מתעלם מהעובדה שהאובייקט a, אפילו בציוור של הקשר הבורומאי, האובייקט a ממשיך להצהיר שהוא התנאי לכל התענגות.

מה שלא יהיה, ההתענגות עבור ההוויה המדברת מותנית באובייקט a. כל התענגות מכוונת (זהו הביטוי המדויק שלה) כלפי האובייקט a, מכוונת לחוסר התענגות.

יש לסייג מה שעשוי להיראות כמו סתירה בנוסחאות שבהן משתתף a בשלוש מוצקויות: ----כאשר a מדומיין באופן גופני (אוראלי, אנאלי וכו'), הוא סמלי כאובייקט אבוד בהתאמה למונח של פרויד, אבל המונח שלאקאן העדיף לעשות בו שימוש הנו אובייקט נגרע (מוחסר); וזה גם ממשי כאשר

הוא מתייחס לחומר של ההתענגות, חומר גופני. מה זה הממשי, במובן של שם עצם? אפשר לומר על האיווי עצמו שהוא ממשי. אפשר לומר שהאיווי הלא מודע הוא ממשי במובן שלא ניתן להשמידו. לומר על דבר מה ש"הוא ממשי" ולדבר על הממשי, שם עצם במובן הדקדוקי, זה לא אותו דבר. כאשר לאקאן מדבר כאן על הממשי ומשתמש בשם העצם: הוא תמיד מצביע על החומר המתענג, החומר היחיד שעל הפרק בפסיכואנליזה.

כמובן שכדי לתפוס זאת, חייבים שלא לזנוח את נקודת המבט של לאקאן על הגוף אותה הציג בסמינר XX, זאת אומרת, היכן נמצא הגוף בקשר הבורומאי? לאקאן אמר לעתים קרובות "הדמיוני, כלומר הגוף". תקראו את הסמינרים של תקופה זו ותמצאו את הביטוי הזה פעמים רבות. הוא מצביע על הגוף בצורתו, את מה שניגש אליו קודם כדימוי, הצורה הנרקיסטית, ושם ימקם אותו בנוסף כשק מחורר. אבל זה כבר נמצא בצומת עם הממשי ושם ישנו הגוף, חומר של התענגות, שעליו התעקש פעמים רבות מאז הסמינר ה-XX, מה שמוביל אותנו לשער ולומר: הסובייקט הנו גוף, או יותר נכון, שהסובייקט אינו בלי להיות גוף. (En core-un corps – בצרפתית נוצרת הומופונייה בין שם סמינר 20 'עוד' Encore ובין גוף אחד) הבה נראה כעת את הקשר הבורומאי:

יש לנו את שלושת המעגלים של הקשר. לאקאן רושם במרכז את האובייקט a; ואז, בין הסמלי לממשי את ההתענגות הפאלית $J(0)$; בין הדמיוני לסמלי, את המובן (jouissance); ואת ההתענגות של האחר $J(A)$ - בין הממשי לדמיוני. לאקאן ממקם את המועקה כגלישה של הממשי בשדה הדמיוני. הוא ממקם את הסימפטום Σ כגלישת הסמלי בממשי, ולבסוף, את העכבה כגלישת הדמיוני בסמלי. אני מציין זאת כדי שנוכל לאתר את מקום המועקה.

הבה נתבונן בכל אחת מההתענגויות הללו

1. ההתענגות הפאלית.

זו התענגות, לאקאן התבטא לא פעם בנקודה זו, שיש לה אותו מבנה בדיד ובלתי רציף כמו המסמן והזמן. ההגדרה הכללית ביותר שניתן לתת לה הנה שזו התענגות של האחד, אין אלא רק אחד. אתם יודעים – להפתעת קהל שומעיו לאקאן חזר והדגיש זאת – יש אחד, יש אחד, יש אחד! (סמינר 19 Ou pire). זה היה כדי לומר שהשפה יכולה לרשום רק **Ones**, שהשתיים אינו נגיש, מה שלא מונע שיהיו שני צדדים. זה של הסובייקט וזה של הפרטנרים שלו, אבל גם בצד של הפרטנר ישנו רק אחד. לאקאן מצביע על זה באופן עיקש בסמינר XX. לומר שההתענגות הפאלית היא ההתענגות של האחד, משמע בעת ובעונה אחת שזו התענגות הקשורה לסירוס. האחד, כן, אבל איזה אחד? האחד של האיבר, ההתענגות של האידיוט בכל מקרה. לאקאן אמר שההתענגות של הכוח (השלטון), ההתענגות של אחד הכוח, זו ההתענגות שמחזיקה באופן מטונימי בכל הקשר עם המציאות. יתר על כן, ההנחה היא תמיד שההתענגות הפאלית מחזיקה את היחס שלנו למציאות בכל פעם שהיא מקבלת משמעות, למשל, לכל צורות ההצלחה בחיים יש משמעות פאלית. בין אם מדובר בהצלחה מקצועית, הצלחה משפחתית, הצלחה באהבה וכו', לכל צורות ההצלחה האפשריות מיוחסת באופן ספונטני מאוד משמעות פאלית. ההתעלות הפאלית של רגעי ניצחון.

מבינים זאת כי מועקת הסירוס משפיעה על גברים יותר מאשר על נשים וברמה המינית אפילו ניתן לומר שהיא פוגעת רק בגברים. זה לא אומר שלנשים אין מועקות מיניות, אבל הן לא אותו דבר. הן משפיעות רק על גברים בדיוק בגלל שיש להם את האיבר. ועם האיבר, ... את המועקה של אי-יכולת.

נותר לפרט מדוע אמר לאקאן שההתענגות הפאלית, גם כשהיא ההתענגות של האיבר, היא מחוץ לגוף. לפעמים עולה השאלה: האם זה אומר שהאיבר הגברי אינו שייך לגוף הגברי? אני חושב שאם לאקאן אמר שההתענגות פאלית היא "חוץ גופית" זה בגלל ש(למרות שהאיבר מחובר היטב, בניגוד למה שהנס הקטן חשב... ואולי כל הילדים) זו התענגות טפילית, התענגות שלא נכנסת להומאוסטזה של אוטו-אירוטיקה ילדית, התענגות שאינה נשלטת (זה למעשה התו הראשון שגורם לפריצת המשבר אצל הנס הקטן) התענגות מוזרה וטפילית בצורה כזו שלא רק שאינה נשלטת, כמו למשל השליטה על מיומנויות מוטוריות - אתה לומד לשלוט במיומנויות מוטוריות למעט באיבר הגברי – אלא שהיא מוכוונת, ההתענגות הזו, על ידי הסמלי, על ידי מילים. לאקאן אמר את זה בצורה קצת בוטה בסמינר ה-RSI שלו, שם הוא מציין שזה באמת הכרחי שיהיו המילים של הלא מודע כדי שזה ידחוף את הגבר להיות בזקפה ושפיכה. במובן זה, למרות העובדה שהאיבר שייך לגוף, העונג הזה אינו אוטו-אירוטי כפי שאומר לאקאן בז'נבה, בניגוד לפרויד שדיבר לא פעם על התענגות של האיבר כאוטו-אירוטית. בסיכומו של דבר, כל ההתענגויות התלויות באחד הן פאליות.

אז, מהי המשמעות (la jouis-sens, le sens joui) שכתובה בקשר שבין הסמלי לדמיוני? היינו שוברים פחות את הראש אם היינו מכירים בפשטות בהתענגות מהפנטזמה כמה שעוברת תמיד דרך המשמעויות, דרך המשפטים בסצינות. ההתענגות הזו, תראו בשרטוט, היא מחוץ לממשי. אכן, ההתענגות של הפנטזמה כלל אינה מחייבת את ה"גוף אל גוף" החי. זו התענגות מנטלית, אם כי היא כמובן יכולה לעורר גם התענגות פאלית. אבל למרות הכל, זו התענגות שעוברת דרך ייצוגי הגוף. זו הסיבה שפרויד יכול היה לומר, בפנייה אל יונג, שהמזיר במדבר יכול לסגל באופן נורמאלי לחלוטין את הליבידו שלו. פירוש הדבר שהוא יכול בלי בעיה – בהיותו לגמרי לבד במדבר – שתהיה לו נגישות לאובייקט הפנטזמטי שלו, שהוא בהחלט יכל היה לא להיות מחוץ לקשר עם אובייקט מנטלי.

2) ההתענגות של האחר.

בשלישית כתוב "ההתענגות האחרת" ובטקסט לאקאן מעיר "ההתענגות של האחר". ההתענגות הזו, כפי שניתן לראות, היא מחוץ לסמלי, הקשר מייצג אותה בצורה מאוד ברורה, באותו האופן שבו ההתענגות הפאלית נמצאת מחוץ לגוף/דמיוני ושבשדה המובן (jouis-sens) היא מחוץ לממשי. חוץ סמלי אומר לפחות דבר אחד: זו התענגות שאינה בצורת שפה, בניגוד לאחרות, שניתן לומר עליהן שהן בצורת שפה. ההתענגות הזו, מה שבטוח שהיא לא ההתענגות של האחד של המסמן, וגם לא ההתענגות על המובן, הנובעת מהשרשור עם הדמיוני. אז התענגות מחוץ לסמלי היא התענגות שכמעט בהגדרה לא ניתן לומר עליה כלום. בלתי ניתנת לשיום, לא ניתן להעלותה על הדעת, אבל בהחלט ניתן לחוות אותה כי התענגות, על כל צורותיה, נחוות בסופו של דבר.

מהם המקרים האפשריים? לאקאן מעלה בדעתו התענגות מהחיים מבלי לדעת מה הם, מהאמבה ועד לגרגור החתול. ברור שיש את ההתענגות האחרת (סמינר עוד), כלומר, את ההתענגות הנשית המשלימה שאינה פאלית ואינה של מובן, שאינה נגרמת לא על ידי המסמן ולא על ידי שום אובייקט כלשהו. אפשר היה להזכיר גם צורות אחרות, למה לא התענגות של המוות, התענגות של למות? לאקאן מזכיר זאת פעם או פעמיים. הוא מזכיר את זה ביחס למלחמה, בקשר לתקופות אחרות אשר בהן פרצו קרבות לוחמים שהסתערו עם כידונים גוף אל גוף. לאקאן מציין שלעולם לא ניתן לחשב את סופו של קרב כי לא ניתן לחשב את אלה המתענגים מעודפות של המוות והם אלה המנצחים. לכן ההתענגות הזו שמחוץ לסמלי אין שום קשר להתענגות טרום מילולית. אין פרה מילולי, יש מה שמחוץ לסמלי, אבל זה לא פרה מילולי. כאשר לאקאן מדבר על ההתענגות האחרת, הוא אינו מתכוון להתענגות קדם-מילולית, אלא למה שנותר מהחיים שלא מושם בצורת שפה מעבר לפעולת השפה.

נחזור למועקה כ"גלישת הממשי בשדה הדמיוני", ניתן ליישם על זה בצורה מושלמת את הביטוי "לא ללא אובייקט". השרטוט של לאקאן מאפשר לנו לקרוא זאת. אבל זה נותן לנו מושג על מה שפריד היה אומר האיחוד בין מועקה לסירוס, לא רק גריעה של התענגות, אלא גם הגחה של התענגות.

האופן בו לאקאן ממוקם זאת, מבטא את הרעיון שמה שגורם למועקה זו להתענגות. יחד עם זאת, אם להשתמש במונחים של פריד או בקירוב, זה מראה באופן ויזואלי שמקום מושבה של המועקה באני (באגו). המעגל הדמיוני (בציור) הוא הגוף, אבל הוא גם האני (moi). זו התזה של פריד: מועקה נחווית באני, לכל היותר אפשר היה לחשוב שהמועקה נחווית באני, בדיוק בגלל שהיא מפרקת את מסגרות האני.

זה הסובייקט שהזדהה (ה-S1 בהנחה של הסובייקט שלו) שמובטח על ידי הפנטזמה (שכן ה-S1 הולך יד ביד עם הוודאות של הפנטזמה)¹. בגלל שהמועקה מדיחה את הסובייקט, היא תוקפת את המסגרות של האני. יש להקים סדרה: ראשית, הסובייקט עם האני שלו הוא הסובייקט המובטח על ידי הפנטזמה שלו. שנית, הסובייקט המכוון: זה לא אותו דבר. הסובייקט המכוון הוא הסובייקט המצטמצם לשאלה על האיווי שלו (זה הסובייקט שאנו גורמים לו להיכנס לאנליזה). שלישית, הסובייקט שהודח שאינו עוד שאלה אלא תשובה, זו התשובה שוות הערך לאובייקט.

לכל סובייקט יש את התשובות שלו. כשמדובר בממשי כהתענגות של האחר, התשובה העיקרית היא של מועקה. הנוסחה של לאקאן "המועקה אינה ללא אובייקט" מעידה מיד על כך שיש מועקה בשלושת הממדים, S-I, R, ככל שהאובייקט משתתף בשלושת הממדים (ניתן לראות את זה טוב מאוד בכתיבת הקשר הבורומאי, כאשר לאקאן כותב את האובייקט במרכז הקשר הבורומאי). זה בעצם מצביע על כך שלאובייקט שקשור (בקורלציה עם) במועקה יכולה להיות בסופו של דבר מוצקות דמיונית, מוצקות סמלית או גם מוצקות ממשית.

המועקה מוצגת בכל שלושת המשלבים, יש מועקות הקשורות למשמעות, להתענגות ממובן, שתמיד קשורה לדמיוני של הגוף. ישנן מועקות הקשורות להתענגות הפאלית, כלומר, כל המועקות הקשורות לגבולות של הכוח; וישנה מועקה, שהיא ללא ספק המועקה הגדולה ביותר, שקשורה להתענגות כממשית.

ב-1974, כשלאקאן רושם את מקום המועקה בקשר הבורומאי, הוא ממוקם אותה דווקא כהתפשטות של הממשי בדמיוני של הגוף. ישנן מועקות הקשורות להתענגות הפאלית, כלומר, כל המועקות הקשורות לגבולות של הכוח; וישנה מועקה, שהיא ללא ספק המועקה הגדולה ביותר, שקשורה להתענגות כממשית.

¹ הסובייקט של הפנטזמה הזדהה עם ה-S1

את האחר שלאקאן מכנה מוחלט, האחר ש ex-siste לאחר של השפה וההקשרים שלו. במונחים כלליים, שתי ההגדרות הללו של האחר תואמות לשני הנושאים A ו-S (A משוסע).

תרגום מספרדית: דיאנה מרגלית

קראה: דיאנה ברגובי

עריכה לשונית והגהה: מלכה שיין